

Rätten till naturresurser

Faktablad 4 av 6: Sammanfattning av kapitlet "The Right to enjoy and benefit from natural resources" i rapporten *Spotlight on EU Policy Coherence for Development*.

Många resursrika länder tillhör fortfarande världens fattigaste. Flera värdefulla metaller och mineraler finns till exempel i utvecklingsländer. Men i alltför många fall kommer dessa rikedomar inte medborgarna till del. Detta trots att internationella konventioner om mänskliga rättigheter slår fast att människor har rätt att få ta del av de naturresurser som finns i deras land.

Handel med naturresurser utgör en stor del av den internationella handeln och utvecklingsländernas intäkter från naturresurser utgör det största flödet av pengar från industriländer till utvecklingsländer. Afrikas, Asiens och Latinamerikas intäkter från export av

"Alla folk får för sina egna syften fritt förfoga över sina egna naturrikedomar och naturtillgångar"

Artikel 1 i Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966).

naturresurser är 24 gånger större än EU:s bistånd. Om dessa intäkter användes väl skulle de kunna lyfta miljontals människor ur fattigdom.

Tillgång till och kontroll över dessa resurser är därför avgörande.

Men istället för att bidra till minskad fattigdom har handeln med råvaror många gånger bidragit till fördjupad fattigdom. I t ex Demokratiska Republiken Kongo - som står för 71 procent av EU:s behov av kobolt - har kampen om naturresurser bidragit till den väpnade konflikten.

Genom sitt bistånd fokuserar EU i allt högre grad på att bidra till att stärka länders kapacitet att mobilisera nationella resurser genom t ex skatt, vilket ofta

har nära koppling till ländernas utvinning av naturresurser. Men samtidigt är EU, som i hög grad är beroende av import av råvaror, en av de aktörer som genom aggressiva strategier söker maximera tillgången till naturresurser. EU har ett ansvar för att se till att dess politik inte underminerar utvecklingsmålen eller – direkt eller indirekt – leder till mänskligt lidande eller kränkningar av mänskliga rättigheter.

Det finns en rad politikområden och enskilda policies inom EU som tillsammans påverkar unionens behov av import och dess tillgång till råvaror. En grundläggande fråga handlar om hur man kan uppnå en hållbar konsumtionsnivå inom EU och främja en jämlik användning av världens naturresurser och en hållbar utveckling för alla.

EU:s politik för förnyelsebar energi

EU:s direktiv för förnyelsebar energi (RED) sätter upp ett mål om att 10 procent av energianvändningen inom EU:s transportsektor ska vara förnyelsebar senast år 2020. 92 procent av detta mål kommer att uppnås genom biobränsle från vegetabiliska fetter, stärkelse och socker, som EU i stor utsträckning saknar mark för att producera. Detta leder till att många företag - inte minst från Europa - söker sig till utvecklingsländer där de för en relativt billig penning kan få kontroll över stora mängder mark och vatten. Det ökade trycket på mark och vatten leder till stora problem när det gäller mänskliga rättigheter och fattigdomsbekämpning, inte minst när det gäller rätten till mat. Det står i skarp kontrast till EU:s åtagande att föra en samstämmig politik för utveckling.

Gruva i Botswana. Foto: Marc Thil / DEVCO.

EU:s råvaruinitiativ

EU:s råvaruinitiativ syftar till att säkra EU:s tillgång till råvaror och till att underlätta utveckling och säkerhet i det land resurserna finns. I praktiken ligger tyngdpunkten på det förstnämnda. Initiativet fokuserar på att länderna ska exportera råvaror för processande och förädling i Europa. EU skapar inga incitament för utvecklingsländer att delta i förädlingsprocessen, vilket skulle öka deras inkomster. Den bristfälliga regleringen av företag – många gånger europeiska – tillsammans med korruption och dåligt förhandlade kontrakt gör också att länder går miste om viktiga skatteintäkter. Bristen på transparens gör också att det blir svårare för medborgarna att utkräva ansvar när det gäller hur intäkterna från råvaruexport används.

Det totala värdet av EU:s import av råvaror är sju gånger högre än EU:s biståndsbudget.

förhandlade kontrakt gör också att länder går miste om viktiga skatteintäkter. Bristen på transparens gör också att det blir svårare för medborgarna att utkräva ansvar när det gäller hur intäkterna från råvaruexport används.

Transparensdirektivet

Ett viktigt led i att stärka utvecklingsländers möjlighet att använda sina naturresurser på ett effektivt sätt är att garantera transparens och offentlig insyn när det gäller vinstflöden från multinationella företag. Det internationella initiativet för transparens inom utvinningsindustrin (*Extractive Industries Transparency Initiative*) som stöds av EU räcker inte. EU bör därför kräva att alla europeiska företag verksamma inom utvinningsindustrin öppet redovisar finansiell information om intäkter, försäljning, vinster och skatter för varje land som de verkar i. Det skulle stärka utvecklingsländers möjlighet att göra korrekta skatteberäkningar för europeiska företag och därmed minska risken för skatteflykt. Det skulle samtidigt stärka medborgarnas möjligheter att ställa krav på sina respektive regeringar.

Handelspolitik

Motsättningar mellan EU:s handelspolitik och mänskliga rättigheter har diskuterats flitigt. För att bidra till utveckling är det viktigt att länder har möjlighet att fullt ut dra nytta av sina råvaror och naturresurser. Det är också viktigt att de kan använda dessa resurser i enlighet med folkets intressen och utifrån miljöhänsyn, vilket i vissa fall kan innebära att man t ex antar lagstiftning som motverkar utvinning eller export. I nuläget går EU:s handelspolitik i motsatt riktning då den fokuserar på att säkra tillgång till billiga råvaror, där förädling och vinster görs i Europa. Denna starka obalans får negativa konsekvenser för de länder som fastnar i rollen som råvaruexportörer, och som aldrig tar sig upp i förädlingskedjan för att få ut mer av sina naturresurser.

Rekommendationer

EU har en lång väg att gå när det gäller en samstämmig politik för utveckling på naturresursområdet. Det finns en rad åtgärder som EU kan vidta för stärkt samstämmighet för utveckling. EU bör:

- Revidera sitt 10-procentsmål i sin *Strategi för förnyelsebar energi*.
- Garantera att den politik som bidrar till exempelvis land grabbing innehåller starka hållbarhetskriterier som omfattar både sociala och miljömässiga aspekter.
- Främja förädlingsprocesser för råvaror och naturresurser i utvecklingsländer.
- Göra *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas* till juridiskt bindande.
- Stödja en internationell process för att diskutera samarbete kring hantering av naturresurser i syfte att minska överkonsumtion och stärka kunskapen om hållbar resursutvinning.
- Kräva att alla europeiska företag som utvinner naturresurser öppet redovisar sin finansiella information land-för-land och projekt-för-projekt.
- Skärpa sin lagstiftning kring pengatvätt så att EU:s finansiella system, inklusive skatteparadis som ligger under EU-medlemsländers jurisdiktion, inte används för skatteflykt eller för tvätt av offentliga medel från utvecklingsländer.
- Respektera utvecklingsländers rätt att använda exportrestriktioner om det ligger i folkets intresse. EU bör därför sluta driva frågan om att slopa eller begränsa användningen av exportskatter i handelsförhandlingar.

Hela rapporten och alla faktablad hittar du på www.concord.se eller coherence.concordeurope.org